

ДІАЛОГІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

У сучасній методиці й практиці викладання української мови як іноземної домінує комунікативно орієнтоване навчання, яке на перший план висуває завдання формування в іноземних студентів навичок говоріння, зокрема діалогічного. Система роботи з розвитку діалогічного мовлення в лінгводидактичній літературі отримала назву «діалогізація» [2, с. 4]. Мета цього дослідження – акцентувати увагу викладачів-філологів на важливості широкого впровадження в освітній процес діалогізації, з'ясувати основні принципи, ефективні методи й прийоми досягнення очікуваного результату.

Сучасна методика навчання української мови чітко окреслює діалогічні вміння, найважливішими серед яких є здатність адекватно сприймати діалогічне мовлення та вести діалог із дотриманням вимог українського мовленнєвого етикету [1, с. 106–107]. Аналіз методичної літератури з досліджуваного питання та багаторічний досвід роботи засвідчують, що ефективним процес формування діалогічного мовлення буде лише тоді, коли будуватиметься на принципах систематичності та комплексності. Принцип систематичності вимагає застосування в навчальному процесі спеціальних, комунікативно зорієнтованих завдань не епізодично, а регулярно, на кожному занятті.

Принцип комплексності передбачає планування багатоаспектної роботи, тобто врахування в системі завдань, зорієнтованих на формування діалогічних умінь, сукупності основних особливостей діалогу. Ось чому викладач перш за все сам повинен добре усвідомити комунікативно релевантні особливості діалогу, зокрема такі: 1) діалог може складатися з діалогічних єдностей – двох чи більшої кількості реплік, тісно пов'язаних між собою за змістом; 2) виділяються такі типи діалогічних єдностей: діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями, діалог-обговорення; 3) за функціональним призначенням виокремлюють такі види реплік: запитання,

відповідь, повідомлення, повідомлення у відповідь, додаткове повідомлення, спонукання, згода, відмова тощо; 4) кожен тип діалогічних єдностей має по кілька схем розгортання, як-от: запитання + відповідь; повідомлення + запитання + повідомлення у відповідь тощо; 5) за місцем і роллю в розгортанні діалогічної єдності репліки поділяються на стимулювальні, реагуювальні та реакційно-стимулювальні; 6) за структурою репліки можуть бути короткими (еліптичними) та розгорнутими; 7) діалог, як правило, супроводжується репліками мовленнєвого етикету (вітання, прохання, вдячності, побажання, привертання уваги, прощання тощо); 8) вихідним пунктом (стимулом) побудови діалогу є мовленнєва ситуація – опис умов, за яких здійснюється те чи інше діалогічне спілкування; 9) елементами мовленнєвої ситуації є: адресант, адресат, тема, мета та місце висловлювання. Детальний опис лінгвістичних засад формування усного діалогічного мовлення міститься в дослідженні Е. Я. Палихати [3, с. 17–120].

Усі особливості діалогічного мовлення в реальному акті спілкування перебувають у тісному взаємозв'язку, й кожна з них треба враховувати, вибудовуючи систему роботи з формування діалогічного мовлення, щоб процес діалогізації не був однобічним.

Важливу роль в організації ефективного процесу діалогізації відіграє і принцип поступового нарощування труднощів: від простіших завдань – до більш складних, від мовних – до умовно-мовленнєвих, а від них – до власне мовленнєвих.

Для методики викладання української мови в цілому, а також діалогічного мовлення зокрема велике значення має визначення раціональної системи вправ. Назвемо доцільні, на нашу думку, прийоми процесу діалогізації навчання української мови з урахуванням принципу поступового ускладнення завдань: читання студентами діалогів та заучування їх напам'ять; питання викладача на основі виучуваної теми чи опрацьованого тексту – відповідь студента; питально-реагуювальна бесіда студентів на основі змісту прочитаного чи прослуханого тексту; читання діалогів за ролями та складання нових діалогів

шляхом заміни окремих слів іншими; додавання або замінювання окремих реплік діалогу відповідно до зміненої ситуації спілкування; читання діалогів та складання своїх за поданим зразком; прослуховування аудіодіалогів з подальшим їх відтворенням в парах; відновлення у запропонованих діалогах пропущених реплік (стимульовальних чи реагуювальних); завершення діалогів за поданим початком; побудова діалогів за поданою моделлю, наприклад: прохання + відмова + переконання + згода + вдячність + відповідь на вдячність; побудова діалогів за поданою моделлю з використанням запропонованих реплік; складання й розігрування діалогів за описаною ситуацією або темою (рольові ігри); озвучування знайомих мультфільмів; складання діалогів за малюнком чи серією малюнків.

Складовою частиною більшості діалогів є питально-відповідна бесіда, ось чому у ході підготовки до виконання власне діалогічних завдань особливу увагу варто звертати на вироблення у студентів умінь ставити різнотипні питання: загальні, які передбачають стверджувальну чи заперечну відповідь; альтернативні, частина яких і є відповіддю; спеціальні, які потребують розгорнутої самостійної відповіді.

Систематичне проведення на заняттях української мови як іноземної багатоаспектної роботи з навчання діалогічного мовлення, урізноманітнення комунікативно зорієнтованих вправ, суттєве збільшення їх кількості дозволить інтенсифікувати процес діалогізації, а отже дасть бажані результати.

Література

1. Галябарда Н. В. Співвідношення теорії і практики у процесі вивчення синтаксису діалогічного мовлення студентами-економістами [Електронний ресурс] / Н. В. Галябарда // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка. – 2010. – № 2. – С. 104–108. – Режим доступу : <http://library.wunu.edu.ua/index.php/uk/nmkd/45-resursy-biblioteky/pratsi-vykladachiv-tneu/h/1968-2013-07-26-06-51-26>.

2. Голуб Н. Б. Діалогізація процесу навчання української мови учнів основної школи / Н. Б. Голуб // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. «Психологія і педагогіка». – 2014. – Вип. 29. – С. 3–8.

3. Палихата Е. Я. Система навчання українського діалогічного мовлення учнів основної школи : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Елеонора Ярославівна Палихата. – К., 2005. – 416 с.